

Jenny Beckman

Gröna trianglar och röda listor. ArtDatabanken
i naturvårdens organisatoriska landskap

ur boken

Karl Bruno & Per Lundin (red.)

*Önskad och ifrågasatt. Lantbruksvetenskapernas
akademisering i 1900-talets Sverige*

Arkiv förlag 2020 (tryck) och 2023 (e-bok)

Pandoraserien XXVII

FÖRSLAG PÅ KÄLLANGIVELSE:

Beckman, Jenny (2023) "Gröna trianglar och röda listor. ArtDatabanken i naturvårdens organisatoriska landskap", i Karl Bruno & Per Lundin (red.), *Önskad och ifrågasatt.*

Lantbruksvetenskapernas akademisering i 1900-talets Sverige, s. 235–257,

Lund: Arkiv förlag, <https://doi.org/10.13068/9789179243432>.

Det här kapitlet ur en e-bok från Arkiv förlag distribueras fritt över internet genom *open access*. Titeln finns också tillgänglig i en tryckt utgåva från 2020 med ISBN: 978 91 7924 342 5.

Verket är upphovsskyddat enligt en upphovsrättslicens från Creative Commons: erkännande, icke-kommersiell, inga bearbetningar, som medger icke-kommersiell användning och spridning i oförändrat skick så länge källan anges.

Arkiv förlag · Box 1559 · 221 01 Lund · BESÖK Stora Gråbrödersgatan 17 a
046-13 39 20 · arkiv@arkiv.nu · www.arkiv.nu

© Författarna/Arkiv förlag 2020 och 2023

E-boksutgåva (PDF) 2023

Beständig länk till hela boken: <https://doi.org/10.13068/9789179243432>

ISBN: 978 91 7924 343 2

ISSN: 1404-000X

Gröna trianglar och röda listor. ArtDatabanken i naturvårdens organisatoriska landskap

JENNY BECKMAN

År 1989 skulle Databanken för hotade arter permanentas. Verksamheten hade inletts på prov fem år tidigare som ett samarbete mellan Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) där den hade sin organisatoriska hemvist, Världsnaturfonden (WWF) och Svenska Naturskyddsföreningen som bidrog till finansieringen och Statens naturvårdsverk (SNV) som hade det formella ansvaret. Huvuduppgiften var att ställa samman listor över hotade arter, senare kallade rödlistor, och utfördes till största delen av sex flora- och faunavårdskommittéer bestående av frivilliga experter. Inför beslutet att permanenta Databanken skulle verksamheten utvärderas. När funktionärerna skulle lämna synpunkter inför utvärderingen visade det sig att organisationen inte var alldeles glasklar, inte ens för dem som arbetade i den. Floravårdskommittén för svampar var till exempel inte helt säker på vem som var dess huvudman. ”Det har då framkommit att SNV betraktar kommittéerna som delar av databanken medan vi i svampkommittén varit av uppfattningen att kommittén arbetat åt SNV.”¹

Svampkommittén uppfattade alltså Naturvårdsverket som sin uppdragsgivare, vilket inte verkade vara fallet, och förhållandet till lantbruksuniversitetet var också oklart. SLU slussade vidare resurser till Databanken (som Naturvårdsverket och andra finansiärer stod för), och kommitténs resultat kom till användning i forskningsprojekt vid SLU, men utan att den betraktades som en del av projekten, eller kunde påverka ansökningar eller fördelning av medel. ”Sällan har en referensgrupp i så fall utfört så mycket arbete och haft så lite inflytande. Alla vill utnyttja oss men ingen vill att vi ska få något att säga till om skulle man lite drastiskt kunna säga.”² Själv tyckte Svampkommittén att Naturhistoriska riksmuseet var den institution vars verksamhet mest liknade dess egen – men det den i

första hand efterfrågade var en bekräftelse på sin betydelse för artskyddet i form av en formell koppling till Naturvårdsverket.

Svampkommitténs funderingar är kanske inte så överraskande. Databankens plats i vad man skulle kunna kalla naturvårdens organisatoriska landskap var inte självklar. Samtidigt har naturvården länge kännetecknats av ett skiftande samspel mellan myndigheter, akademiska institutioner och ideella organisationer, såväl i Sverige som internationellt. Även om landskapet kan te sig svårt att överblicka skapar det både handlingsutrymme och kopplingar.

Som många andra institutioner balanserar ArtDatabanken, som Databanken heter sedan 1995, mellan oberoende och förankring i förhållande till finansärer, uppdragsgivare och utförare, och har sedan tillkomsten kommit att få en position som extern expertorganisation, både i förhållande till Naturvårdsverket och till värdinstitutionen Sveriges lantbruksuniversitet. Det kommer till uttryck i dess organisation, men också i kärnverksamheten att sammanställa rödlistor över hotade arter.

Den amerikanske organisationsforskaren Clark Miller använder begreppet hybridhantering (*hybrid management*) för att beskriva hur organisationer som ArtDatabanken navigerar i gränslandet mellan olika huvudmän med olika syften och arbetsformer, till exempel kombinationen av myndigheter, forskningsinstitutioner och frivilligorganisationer inom svensk naturvård. Med Millers terminologi kan rödlistan förstås som en hybrid, som både sätts ihop och tas isär, som koordinerar och sätter gränser i naturvårdens organisatoriska landskap.³ Detta landskap är också i allra högsta grad konkret, där organisationer på olika politiska och geografiska nivåer samsas om begrepp och verktyg som ska lösa olika slags praktiska problem. Internationella organisationer som Europarådet, Nordiska ministerrådet och Internationella naturvårdsunionen har utvecklat ramar för artskyddsarbetet samtidigt som verksamheten ska svara mot initiativ och uppdrag från institutioner på nationell och regional nivå.

I det här kapitlet följer jag ArtDatabankens manövrer i det organisatoriska landskapet genom dess tillkomsthistoria, uppbyggnad och arbete med rödlistorna. Rödlistearbetet visar hur ArtDatabankens medarbetare kryssar mellan regionala, nationella och internationella krav, och mellan akademiska normer och miljövårdshänsyn, mellan myndighetsutövning och fritidsinsatser. I bakgrunden finns SLU, först Skogshögskolan och så småningom det lantbruksuniversitet som geografiskt och administra-

tivt blir Databankens hem. Med sin kombination av intressenter – forskningsinstitutioner, näringsliv, miljömyndigheter – har SLU fungerat som garant, ömsom för ArtDatabankens akademiska oberoende, ömsom för dess samhälleliga förankring.

Naturvårdens organisatoriska landskap

Samverkan mellan akademiska institutioner, myndigheter och ideella organisationer är inte något unikt för ArtDatabanken och svenskt artskydd. Miljöhistorikern Lars J. Lundgren har kallat det ”den gröna triangeln” och påpekat den svenska naturvårdens komplicerade organisation, inte minst det ständiga utbytet av personal och resurser mellan triangelns olika hörn.⁴ Denna gröna triangel kan också passas in i en större berättelse om hur olika intresseorganisationer har medverkat i inrättandet av den moderna statens institutioner, från det sena 1800-talet och framåt. Kungl. Vetenskapsakademiens och Svenska Turistföreningens betydelse för naturskyddslagstiftningens tillkomst är grundligt utforskad; ett exempel från ett annat område är växelverkan mellan samhällsvetenskapernas akademiska etablering och institutioner som Socialstyrelsen och den fristående Lorénska stiftelsen vid samma tid.⁵ En parallell, eller möjligen kontrast, är det amerikanska begreppet ”*iron triangle*”, som har använts för att beskriva samspelet mellan olika aktörer, till exempel myndigheter, experter och intressegrupper, i amerikansk politik, men med tyngdpunkt på industrier och företag snarare än ideella organisationer.⁶

Under 1900-talets första hälft var olika ideella och icke-statliga organisationer centrala inom naturvårdsarbetet, både formellt och praktiskt.⁷ Efter 1909 års naturskyddslag hamnade ansvaret huvudsakligen på länsstyrelserna, men Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté hade en fortsatt viktig roll och under efterkrigstiden involverades framför allt Svenska Naturskyddsföreningen och Samfundet för hembygdsvård, som fasta remissinstanser till Statens naturvårdsnämnd 1963 och dessförinnan som utredare och utförare av många konkreta naturvårdsåtgärder i samarbete med kommuner och länsstyrelser.⁸

Den nya naturresurslagen 1964 och inrättandet av Statens naturvårdsverk 1967 ändrade förutsättningarna för samarbetet. Med en ny statlig myndighet på naturvårdsområdet förändrades de ideella organisationernas och forskningsorganisationernas formella roller. De genomgick också själva stora förändringar: Vetenskapsakademien miste almanacksprivile-

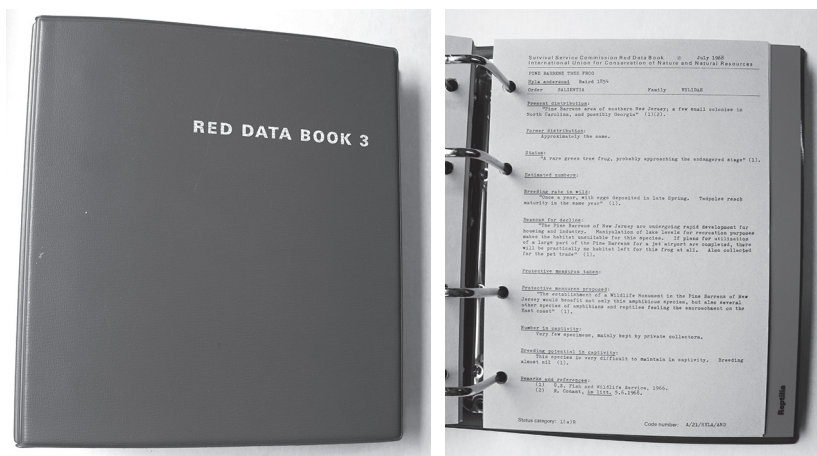
giet 1974 och i samma veva mycket av sin status som inofficiellt vetenskapligt ämbetsverk, och Naturskyddsföreningen inledde sin transformation från en liten elitorganisation med stort inflytande på beslutsfattande lokalt och nationellt, till en rörelse med hundratusentals medlemmar och omfattande opinionsbildande verksamhet.⁹

Men det nya Naturvårdsverket kunde inte skaffa sig kunskap och kompetens på hela sitt ansvarsområde över en natt. Verksamhetens uppbyggnad skedde mot bakgrund av hur Naturvårdsnämnden tidigare samarbetat med länsstyrelser, Vetenskapsakademien och de ideella organisationerna.¹⁰ I sin genomgång av utvecklingen av svenskt områdesskydd betonar miljövetaren Per Wramner och biologen Odd Nygård att många av de nya ämbetsmännen hade sin bakgrund inom geografi och fysisk planering – områden där det fanns andra starka statliga ämbetsverk och utredningar, som Sveriges geologiska undersökning och den pågående kommittén om fysisk riksplanering.¹¹ Det underlättade uppbyggnaden av en administration och sakkunskap inom verket kring områdesskydd – som nationalparker och naturreservat – medan artskyddet kom att hanteras av experter utanför organisationen.

Även utanför Sveriges gränser har naturvårdsmyndigheter ofta etablerats i samspel mellan ämbetsmän, forskare och frivilliga. Ett exempel är Storbritannien, där ekologer med akademisk bakgrund efter hand kom att avlösa frivilliga fågel- och växtentusiaster som vedertagna naturvårdsexperter.¹² Internationella organisationer – ideella, akademiska och överstatliga – har också byggt upp ramar, verktyg och incitament som påverkar naturvårdens institutionella landskap runtom i världen. Här är den Internationella naturvårdsunionen (International Union for the Conservation of Nature, IUCN) av central betydelse. IUCN har kallats ”världens första globala miljöorganisation”. Den bildades 1948 i Fontainebleau och dess medlemmar utgörs av stater, myndigheter och ideella organisationer. IUCN stödjer och finansierar naturvårdsprojekt, bedriver forskning och tillhandahåller experter och rådgivning, och har varit inblandad i tillkomsten av ett flertal internationella naturvårdskonventioner. WWF bildades ursprungligen 1961 som unionens pr- och insamlingsgren med särskilt fokus på hotade arter, men har kommit att bli en självständig och bredare naturvårdsorganisation.¹³

I likhet med WWF koncentrerades mycket av IUCN:s tidiga arbete till hotade arter. Redan 1949 bildades Survival Service Commission (SSC, senare kallad Species Survival Commission med samma förkortning) vid

GRÖNA TRIANGLAR OCH RÖDA LISTOR

De första rödlistorna bestod av lösa blad inbundna i röda pärmar. Varje blad beskrev tillståndet för en art och bladets färg indikerade artens tillstånd med hänvisning till vetenskaplig litteratur och uppgifter från artspecialister. Röd (i praktiken rosa) stod för utrotningshotad, som här i fallet "Pine Barrens tree frog". Grön stod för utom fara, medan gul, vit och grå betecknade ytterligare grader av sårbarhet eller kunskapsbrist.

den stora naturvårdskonferens som Unesco anordnade tillsammans med IUCN i Lake Success, FN:s provisoriska högkvarter i USA. Syftet var att samla in information om arter som hotades av utrotning, vilken skulle ligga till grund för IUCN:s prioriteringar bland naturvårdsprojekten. De första så kallade *red data books* – röda för att signalera akut hotade arter – bestod av röda plastpärmar med lösa blad från SSC:s samlingar. Uppgifterna kom från medlemmarna i SSC och deras vänner och kolleger inom organisationen och vid forsknings- och naturvårdsorganisationer runt om i världen. I början av 1960-talet tillsatte SSC egna expertgrupper för att bedöma hotbilden för vissa arter och organismgrupper, till exempel den afrikanska elefanten, medan andra artgrupper hanterades av ideella organisationer som International Council of Bird Preservation.¹⁴ Strax därefter kom de första rödlistorna över fåglar och däggdjur som riktade sig till en större – men fortfarande specialiserad – publik utanför organisationen, och så småningom kom även listor över fiskar, groddjur, växter och andra arter.¹⁵

Även andra internationella organisationer, som Europarådet och Nordiska ministerrådet började engagera sig i röda arter under samma

period. Europarådet hade redan 1963 inrättat en specialistkommitté på miljövårdsområdet och i början av 1970-talet började man kräva in uppgifter om hotade arter från medlemsstaterna. Nordiska ministerrådet hade bildats 1971, i efterdyningarna av de strandade planerna på en nordisk ekonomisk union, och utsåg tidigt miljöfrågorna till ett särskilt prioriterat område för nordiskt samarbete.¹⁶ WWF fick 1972 en svensk gren, och hotade arter stod högt på agendan.¹⁷ De officiella förfrågningarna från olika internationella myndigheter och organisationer hamnade på olika vägar hos svenska forskare och institutioner.

En svensk databank för hotade arter

Flera av de officiella förfrågningarna landade hos det nykläckta Naturvårdsverket. Men detta var fortfarande i färd med att finna sin roll och bygga upp sin verksamhet och kunskap, och artskydd var ett område där det saknades experter inom organisationen. Europarådet å sin sida använde sig av det stora atlasprojektet *Flora Europaea* för att hitta kontaktpersoner med kunskap om hotade arter i de olika medlemsstaterna, och skapade därigenom akademiska kontakter. Svensk rapportör åt Europarådet blev Örjan Nilsson, föreståndare för Botaniska trädgården vid Uppsala universitet, som hade dragit igång projektet Bevara utrotningshotade växter, först och främst för att göra det projekttiteln sade men också för att spåra upp och mobilisera landets växtkunniga amatörer och framhäva nyttan med botaniska trädgårdar i den moderna miljövården. Nilssons projekt var också ett av de första som fick stöd av WWF:s svenska gren, under det mer slagkraftiga namnet Projekt Linné.¹⁸

I Sverige hade IUCN:s hotkategorier plockats upp av zoologen Ingemar Ahlén, viltforskare vid Skogshögskolan.¹⁹ Ahlén hade varit på stipendieresa i USA under det tidiga 1960-talet och kommit i kontakt med forskning om hotade arter. Tillsammans med zoologen Bengt Ehnström och botanisten Torleif Ingelög bildade han 1974 en arbetsgrupp för att samordna Skogshögskolans forskning om hotade arter med utgångspunkt i skogsbrukets påverkan på djur och växter.²⁰ Ahlén och hans kolleger fick snart ta hand om flera av de internationella frågorna om hotade arter.

Under 1970-talet sammanställde Ahlén, Ehnström, Ingelög och Nilsson en rad listor och rapporter över hotade djur och växter och publicerade dem i flera olika sammanhang. Projekt Linnés resultat trycktes alltefterstom i *Svensk Botanisk Tidskrift*, listorna över ryggradsdjur (så småningom även insekter och andra ryggradslösa djur) i Naturskyddsföreningens års-

skrift *Sveriges Natur*, i Nordiska rådets rapportserie och vid Skogshögskolan.²¹ Publikationerna fyllde flera olika syften: samtidigt som de var forskningsrapporter fungerade de som redogörelser för Sveriges åtaganden på artskyddsområdet i ett internationellt sammanhang.

Trots flera försök att utveckla Naturvårdsverkets egna möjligheter att hantera artskydd under 1970-talet hade verkets begäran om särskilda medel för vård av hotade arter avslagits. I september 1981 anordnade Naturvårdsverket ett möte om ett samlat handlingsprogram för hotade arter. Till mötet kallades forskare och tjänstemän vid universitet, museer och naturvårdsinstitutioner, liksom representanter för ett stort antal ideella organisationer på natur- och miljöområdet: Svenska ornitologiska föreningen, Svenska botaniska föreningen, Svenska jägareförbundet, Svenska herpetologiska föreningen, Svenska Naturskyddsföreningen och WWF. Syftet var att diskutera prioriteringar och ansvarsfördelning på artskyddsområdet.²²

Deltagarna var eniga om att det övergripande ansvaret låg hos Naturvårdsverket, samt hos andra statliga institutioner som länsstyrelserna, skogsvårdsstyrelserna och Skogsstyrelsen. Fram till 1981 hade dock större delen av verkets resurser använts på "biotopområdet", medan arbetet med artskydd främst hade utförts vid museer och universitet och av ideella organisationer. Man konstaterade att en stor del av kunskapen om hotade arter fanns utanför naturvårdsmyndigheterna.²³ Efter mötet fick Naturvårdsverket i uppdrag att arbeta vidare med ett konkret förslag till handlingsprogram, och WWF:s representant Sven Wahlberg avslutade mötet med att tacka för initiativet och mana till omsorg om de "goda arbetsformerna" och det "unika" samarbetet mellan myndigheter och naturvårdsorganisationer.²⁴

Underlaget för diskussionen om artskyddets organisation hade till största delen utarbetats av Ahlén och hans kolleger, i samarbete med Sven Bråkenhielm vid Naturvårdsverket. De föreslog att en enhet för artbevarande skulle inrättas vid Naturvårdsverket, men att den skulle kopplas nära till det arbete som redan pågick på området, vid forskningsinstitutioner och bland frivilliga – delvis för att ge verksamheten en flygande start, men också för att garantera ett fortsatt engagemang av ideella organisationer och forskare. Arbetsgrupper med ansvar för var sin grupp organismer skulle utarbeta både principer för prioriteringar och praktiska åtgärdsprogram, och dessutom verka för att sprida kunskapen bland myndigheter och allmänhet.

Tre år senare kontaktade Ahlén, Ehnström och Ingelög åter Naturvårdsverket.²⁵ Flera av forskningsprojekten på artskyddsområdet höll på att avslutas och såväl den insamlade informationen som den entusiasm som projekten hade väckt riskerade att gå förlorad om inget gjordes. Den här gången föreslog de att en ”Databank för hotade arter” skulle inrättas som ett samarbete mellan verket, SLU och WWF, bestående av sex flora- och faunavårdskommittéer förlagda vid SLU, finansierade av WWF och Naturskyddsföreningen och sanktionerade av Naturvårdsverket. När beslutet dröjde tog de saken i egna händer och bjöd in ”representanter för landets främsta expertis för respektive organismgrupp” att ingå i kommittéerna. Uppdraget var omfattande: att utarbeta, revidera, ajourhålla och publicera officiella listor över hotade arter; samla, lagra och utvärdera information om hotade arter; planera och ansvara för databank om hotade arter; sammanställa förslag till åtgärdsprogram; analysera och utvärdera utförda åtgärdsprogram; initiera inventeringar och fältstudier; föreslå och initiera autekologisk forskning om hotade arter; ordna hearingar och diskussioner i samband med listor och åtgärdsprogram; sprida information om hotade arters situation.²⁶

Under andra halvan av 1984 kom verksamheten officiellt igång i huvudsak i enlighet med förslaget. Databankens uppbyggnad speglade på många sätt organisationen hos Species Survival Commission vid IUCN med dess nätverk av expertgrupper: ett antal flora- och faunavårdskommittéer och en spartansk administrativ överbyggnad som samordnade de tre uppdragsgivarna Naturvårdsverket, SLU och WWF. Men vid Databanken var ambitionen att kommittéerna skulle vara mindre styrda av medlemmarnas intressen och kontaktnät än SSC:s och sträva efter att mer systematiskt täcka in alla viktiga organismgrupper i Sverige.

Databankens huvuduppdrag redan från början var således att utvidga och uppdatera de rödlistor som dittills hade sammanställts inom ramen för enskilda forskningsprojekt och utspel från nordiska och europeiska samarbetsorganisationer, och man byggde vidare på de rapporter och publiceringsformer som redan hade utvecklats. En preliminär rödlista över hotade växtarter publicerades till exempel i *Svensk Botanisk Tidskrift* år 1985.²⁷ Vid Skoghögskolan hade Ahlén och hans kolleger använt en modifierad variant av IUCN:s kategorisering av hotade arter, och i fortsättningen skulle listorna överensstämma med IUCN:s kategoriseringar, och även följa de riktlinjer som hade utvecklats inom de nordiska samarbetsprojekt som hade inletts under 1970-talet.²⁸ Från 1988 fastställdes

listorna av Naturvårdsverket och de skulle därmed utgöra underlag för länsstyrelser och andra myndigheter i en rad frågor om naturvård och markanvändning.²⁹

Beslutet hade föregåtts av långa diskussioner om vilken status rödlistorna skulle ha i förhållande till naturvårdande myndigheter som länsstyrelser och Naturvårdsverket. Inledningsvis drev Databankens tjänstemän att rödlistorna skulle få samma juridiska status som fornminneslagen (sedermera kulturminneslagen).³⁰ Men en sådan lösning skulle få stora ekonomiska konsekvenser, inte minst för att kompensera markägare för skydd av hotade växter på deras ägor. Greppet att fridlysa arter, snarare än att skapa naturreservat åt dem, hade använts flitigt av länsstyrelserna sedan naturskyddslagens tillkomst 1909, och i början av 1970-talet var 8 procent av Sveriges växtarter fridlysta åtminstone i något län.³¹ Fridlysningar kunde fungera väl i somliga fall, men betraktades oftare som problematiska. De var bara verkningfulla om allmänheten visste vilka arter som var skyddade – något som var svårt även för naturvårdstjänstemän – och dessutom visste tillräckligt mycket om växter för att faktiskt känna igen dem när de stötte på dem. Ett annat bekymmer var att fridlysningen i vissa fall skulle kunna öka växternas dragningskraft på samlare med ”dålig etik” (vilka ofta antogs komma från den europeiska kontinenten där åtråvärda växter antingen var hårdare bevakade eller redan utrotade).³²

Till slut valde ArtDatabanken och myndigheterna en lösning som framstod som en medelväg: rödlistorna fastställdes av Naturvårdsverket, men fick inte juridisk status i naturvårdslagen. För vissa arter utvecklade flora- och faunavårdskommittéerna åtgärdsprogram, som sedan fungerade som underlag för åtgärder – om Naturvårdsverket eller länsstyrelserna valde att följa dem. Kriterierna för vilka arter som var mest aktuella för åtgärdsprogram syftade till att jämka ihop vetenskaplig kunskap, hotbild, skyddsmöjligheter och pr-värde. Som en av floravårdskommittéerna uttryckte saken:

- a. Arterna skall vara väl kända. Ett bra kunskapsunderlag skall finnas men arterna får inte vara uttjatade.
- b. Det skall vara möjligt att göra något.
- c. Det skall vara bråttom att göra något.³³

Rödlistor för olika organismgrupper trycktes av de olika expertkommittéerna i den takt de blev färdigställda, antingen som separata skrifter eller i tidskrifter som *Svensk Botanisk Tidskrift* och *Svensk entomologisk tidskrift*, och vände sig till en bred läsekrets av forskare, naturvårdstjänstemän och amatörer. ArtDatabanken kom därmed, direkt och indirekt, också att bidra till verksamheten och finansieringen av ideella föreningar och tidskrifter på artskyddsområdet.³⁴

Under de följande åren sammanställde Databanken ett flertal listor över hotade arter, och från år 2000 publicerades rödlistor för alla organismgrupper tillsammans med fem års mellanrum. Man arbetade också med att göra det attraktivt att använda och bidra till Databanken för ”föreningar, amatörsamlare, forskare, museer”.³⁵ Det innebar att förhålla sig till rutiner för insamling och lagring av information i en rad olika sammanhang, från de kart- och registreringssystem som användes vid länsstyrelser och Naturhistoriska riksmuseets biodataenhet, till kriterier för att kategorisera hot vid internationella organisationer som IUCN och World Conservation Monitoring Centre (WCMC), ett samarbete mellan IUCN, WWF och FN:s miljövårdsorgan UNEP. Men också att balansera mellan Naturvårdsverkets myndighetsutövning, SLU:s forskning och WWF:s önskan om synlighet och konkreta resultat.³⁶

Databanken utvärderas

Efter fem år utvärderades Databanken för hotade arter inför möjligheten att permanenta verksamheten. En grupp svenska och internationella experter på naturvårdsområdet fick utvärderingsuppdraget, och Databankens egna funktionärer ombads också yttra sig om sina erfarenheter av artskyddsarbetet. Det var i detta sammanhang som Svampkommitténs frågor om uppdragsgivare och inflytande kom fram.

Också den internationella utvärderingsgruppen intresserade sig för Databankens organisation. Ordförande för utvärderingsgruppen var L. Jane Thornback, verksam vid WCMC, en av de organisationer som Databanken hade inspirerats av. Hon och hennes medbedömare var alla överens om att Databankens arbete var utmärkt och nödvändigt och de rekommenderade tväklöst att verksamheten skulle permanentas. De föreslog ökade resurser för att göra det värdefulla materialet tillgängligt för användarna: bibliotek, kopior av databaserna för backup och distribution, mer av de digitala resurser som på sista tiden hade börjat växa till

sig i form av kartor och artlistor. Utvärderarna var också måna om att Databankens bedömningar skulle kopplas närmare till de som gjordes av andra organisationer på andra nivåer. Nordisk, europeisk och global hotstatus borde dokumenteras, liksom om arter – antingen de levde farligt just i Sverige eller inte – förekom i någon av de internationella konventioner som reglerade handel och skydd av arter och naturtyper.

Som utvärderarna såg saken var Databankens organisation både lyckad och problematisk. Å ena sidan var det stora nätverket av experter i flora- och faunavårdskommittéerna en av de största tillgångarna. Det mobiliserade den kunskap om arter och hotbilder som fanns ute i landet, och fungerade som en ständig påminnelse om kopplingen mellan forskning och miljövård. Å andra sidan var det ett möjligt problem att kunskapen och nätverket till största delen fanns utanför själva institutionen, så varken experterna själva eller underlaget för deras bedömningar var omedelbart tillgängliga. Att knyta dem och deras material närmare till Databanken skulle dock ställa stora krav på både organisation och finansiering, såväl av arbetstid som av informationshårdvara som kopiering, papper och porto.

En besläktad fråga rörde Databankens förhållande till sina olika huvudmän. Naturvårdsverkets roll var central, men här behövdes större både formella och finansiella resurser för att kunna stödja Databankens verksamhet. Mer pengar till forskning och åtgärder för hotade arter behövdes, men framför allt ökade möjligheter att stadfästa listorna över hotade arter, föreslå lagstiftning och bevaka efterlydnaden av Sveriges internationella åtaganden på artskyddsområdet. Närmare kontakter med användare som länsstyrelser, skogs- och jordbruksmyndigheter och ideella organisationer behövde också uppmuntras.

Databankens ställning vid Sveriges lantbruksuniversitet hade både för- och nackdelar i utvärderarnas ögon. Anknytningen till universitetet underströk behovet av taxonomisk forskning – en bristvara både i Sverige och internationellt. Den gav också tillgång till universitetets forskare – men därmed blev Databanken också beroende av SLU:s personal istället för att bedriva självständig forskning. Utvärderarna varnade också för att kopplingen till SLU kunde leda till att verksamhetens fokus hamnade på forskning istället för på andra användare av artinformationen.³⁷

Efter utvärderingen och dess frågor om Databankens framtida organisation framställdes tre olika alternativ för den fortsatta verksamheten. Det första formulerades av Ahlén och Ingelög och innebar i stort sett att

den befintliga organisationen skulle behållas, helst med större resurser och personal. Det andra alternativet, kallat ”stiftelsemodellen”, utvecklades av representanter för Naturvårdsverket och för WWF:s svenska gren och tog upp flera av utvärderingens förslag. Databanken skulle knytas närmare, såväl i uppbyggnad som formellt, till internationella organisationer på artskyddsområdet, i synnerhet WCMC. Styrelsen skulle rekryteras från de viktigaste avnämargrupperna, som Naturvårdsverket, Lantbruksstyrelsen, Fiskeristyrelsen, Kommunförbundet, tongivande ideella organisationer med flera. Verksamheten skulle drivas efter ”affärsmässiga principer” där styrelsens organisationer skulle stå för basfinansieringen, men Databanken skulle börja ta betalt för sina tjänster från vissa avnämare och fungera som en självständig enhet. Databankens information skulle göras mer tillgänglig ute i landet genom så kallade satellitdatabaser förlagda till länsstyrelser och lokala forsknings- och naturvårdsorganisationer, som själva också skulle delta i datainsamlingen – även om flora- och faunavårdskommittéerna skulle fortsätta att fungera som expertgrupper.

Ett tredje alternativ presenterades av Rune Frisé, chef vid Naturvårdsverkets naturresursavdelning. Enligt detta skulle Databanken helt och hållet överföras till Naturvårdsverket som en egen enhet. Verksamheten skulle bedrivas av verkets personal, i nära samarbete med lokala och regionala myndigheter, och all finansiering skulle gå via Naturvårdsverket. Bland flora- och faunavårdskommittéernas medlemmar skulle också finnas representanter från verkets forskningsprojekt om hotade arter.

De tre förslagen skickades ut på remiss till ett antal institutioner och individer inom naturvårdsområdet.³⁸ Remissinstanserna ger en bild av naturvårdens organisatoriska landskap, både i vilka som fick i uppdrag att yttra sig, och hur de såg på Databankens plats i detta landskap.

Ingen av de tillfrågade förespråkade ”stiftelsemodellen” trots att den låg närmast utvärderarnas förslag. Fiskeristyrelsen stödde det tredje alternativet med motiveringen att Naturvårdsverket ändå var den institution som ytterst ansvarade för skydd av hotade arter. Alla övriga remissinstanser tyckte att verksamheten skulle fortsätta som tidigare. Skogsstyrelsen, Lantbruksstyrelsen och Lantbrukarnas Riksförbund förordade att Databanken skulle ligga kvar vid SLU, en institution med en lång historia av samverkan mellan forskning och näringar på lantbruksområdet. Som Lantbruksstyrelsen uttryckte saken: en offentligt finansierad Databank vid SLU skulle inte kunna tas i anspråk av ”ett fåtal ekonomiskt eller opinionsmässigt starka intressenter”.

Naturskyddsföreningen betonade att Databankens information måste kunna uppfattas som ”neutral”, d.v.s. helt saklig och fri från värderingar”, och därför var det viktigt för Databankens integritet att organisationen involverade såväl avnämare som ideella organisationer och var placerad vid en forskningsinstitution. Även Naturhistoriska riksmuseet stödde Databankens befintliga organisation, även om det var med visst gnissel. I grund och botten ansåg de att Databankens naturliga hemvist var vid museet, med dess uppdrag och kapacitet vad gällde att samla, lagra och sprida information inom ett nätverk som inte bara omfattade myndigheter och miljöforskning utan även kulturarvsverksamhet. Men givet förutsättningarna var SLU det bästa alternativet, eftersom det var där som forskningsaspekten fick störst vikt.

Frågor om organisation och oberoende var centrala för de flesta av bedömarna, både utvärderingsgruppen och remissinstanserna. Däremot hade de olika syn på hur detta oberoende skulle garanteras. Utvärderarna hade betonat vikten av att Databanken stod oberoende (*independent*) – både från SLU, dess personal och forskningsfokus, och från Naturvårdsverket, så att dess bedömningar stod fria från myndighetsutövningen. För Naturskyddsföreningen var det just placeringen vid en forskningsinstitution som tryggade oberoendet, medan Lantbruksstyrelsen menade att oberoende från starka intressegrupper var en fråga om offentlig finansiering.

År 1990 blev Databanken för hotade arter en permanent enhet vid Sveriges lantbruksuniversitet, från 1995 under det nya namnet ArtDatabanken. Arrangemanget innebar att ArtDatabanken förblev extern, både i relation till de naturvårdsmyndigheter man försörjde med underlag och den forskningsinstitution som fungerade som organisatorisk hemvist och vars personal fortsatte att gå mellan institutionerna.

Hybridhantering i det organisatoriska landskapet

Arbetet med rödlistorna kan med Clark Millers ord betraktas som ett slags hybridhantering där gränser dras och kopplingar skapas och upprätthålls mellan olika områden och organisationer. Under ArtDatabankens historia har utformningen och användningen av rödlistningskriterierna stått under ständig diskussion, och här balanseras vetenskapliga bedömningar, geografiska och politiska områden och organisatoriska strukturer.

Rödlistorna utformades redan från början för att fungera i gränslandet mellan vetenskap och politik, något som betonades av Harold Coolidge, en av huvudpersonerna i IUCN:s Species Survival Commission:

Här vill jag betona att sammanställningen av Red Data Book aldrig var tänkt att vara en rent akademisk övning. Syftet har hela tiden varit strikt nyttoinriktat: med målet att använda insamlad data så att den praktiskt kan hjälpa till att åtgärda de situationer som de enskilda databladen beskriver.³⁹

I takt med att arters hotstatus kom att inlemmas både i internationella konventioner och i enskilda staters naturvårdslagstiftning började rödlistorna och deras kategorier debatteras bland både naturvårdare och politiker. En särskilt infekterad fråga var hur IUCN:s hotkategorier användes inom ramen för CITES (Convention on International Trade in Endangered Species), även kallad Washingtonkonventionen, inte minst för de länder i tredje världen som strävade efter att göra sina naturvärden lönsamma utan att urholka dem. För att ta itu med problemet anordnade SSC ett symposium 1984 för att ”analysera och sammanställa de grundläggande principerna” för rödlistornas hotkategorier.⁴⁰

IUCN:s rödlistor delade in arter i olika hotkategorier: *extinct*, *endangered*, *rare*, *vulnerable*, *indeterminate*. Kategorierna hade utvecklats successivt under arbetet med listorna och användes efter artspecialisternas eget omdöme. Sju år efter symposiet presenterade zoologen Georgina Mace och ekologen Russell Lande ett förslag till nya kriterier som skulle ”förbättra objektiviteten och den vetenskapliga grunden” för hotkategorierna.⁴¹ De nya kriterierna, som skulle vara ”enkla kvalitativa kriterier baserade på populationsbiologiska teorier”, fastställdes av IUCN i december 1994 efter flera revideringar. Rödlistningskriteriernas potentiella användare var många fler än den ganska begränsade grupp experter som ursprungligen hade utvecklat dem, och därför måste kriterierna göras mindre beroende av enskilda experters ”magkänsla”.⁴² Ett syfte med den ökade genomskinligheten var att göra tydlig skillnad mellan bedömningen av arters hotstatus och prioriteringen av skyddsåtgärder.

Men inte ens IUCN:s reviderade kategorier var tillräckliga för att tillfredsställa de många olika krav som ställdes på de svenska rödlistorna som ArtDatabanken sammanställde. Rödlistorna utgjorde en del av svensk miljöövervakning på nationell, nordisk, europeisk och – efter ratificeringen av Konventionen om biologisk mångfald 1992 – internationell nivå. I alla dessa sammanhang var Sverige den operativa enheten, både politiskt och geografiskt. Men IUCN:s hotkategorier, som låg till grund för rödlistorna, hade utvecklats för att bedöma risken för *global* utrotning. Om en art som stod vid gravens brädd i Sverige levde i högsta välmåga på andra sidan norska gränsen, hur skulle dess status bedömas i den svenska

rödlistan? Och omvänt, hur stora insatser borde göras för att skydda arter som frodades inom Sveriges gränser men som levde farligt på global nivå? Det var inte heller oproblemiskt att använda kategorierna på andra geografiska och politiska nivåer: en europeisk rödlista för ryggradsdjur från 1997 kritiserades för att den inte tog hänsyn till arternas tillstånd i Europa utan bara deras globala hotstatus; dessutom var varken de geografiska eller taxonomiska kategorierna väl definierade, som gränserna för ”Europa”, och vad som skulle betraktas som arter respektive underarter.⁴³

Ratificeringen av Konventionen om biologisk mångfald föranledde diskussioner om hur de nationella förpliktelserna mot konventionen skulle tolkas. Mest högljutt debatterades frågan vid ett symposium vid Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien 1994. Skulle Sverige spendera miljoner på att skydda sin egen ganska blygsamma flora och fauna när pengarna istället skulle kunna användas i andra delar av världen, där större delen av jordens biologiska mångfald men mycket lite av dess ekonomiska välstånd stod att finna? Även på ett populationsbiologiskt plan kunde de svenska åtgärderna diskuteras: hur unik och isolerad måste en population vara för att dess utdöende skulle kunna betraktas som global utrotning? Redan i de första svenska rödlistorna hade Ingemar Ahlén valt beteckningen ”försvunnen” snarare än ”utdöd” som den mest allvarliga kategorin, eftersom arter som inte längre fanns i Sverige kunde finnas på andra platser i världen. I den svenska naturvården var dessutom ofta länet snarare än nationen den nivå där skyddsåtgärder vidtogs, och även om ett principbeslut togs att bara göra bedömningar på riksnivå fanns det de som efterlyste ännu mer finmaskiga rödlistor.⁴⁴ Till detta kom de politiska svårigheterna med att övervaka arter som sträckte sig, eller rörde sig över nationsgränser.⁴⁵

Även de reviderade riktlinjerna för IUCN:s hotkategorier satte fokus på frågan om regionala bedömningar. När de globala kriterierna omformulerades för att befria dem från politiska överväganden och individuella egenheter kom nationsgränsernas biologiska godtycklighet att framstå som ett allt större problem.⁴⁶ Vid ett av SSC:s möten vid IUCN:s högkvarter i Gland i Schweiz tillsattes en arbetsgrupp för regional tillämpning av kriterierna (Regional Application Working Group, RAWG) under ledning av Ulf Gärdenfors, ArtDatabankens ställföreträdande chef.

Målet var att göra även de regionala kriterierna mer ”objektiva”, i linje med de globala. Samtidigt gick det inte att bortse ifrån att regionala kriterier oftare kom till användning i praktisk miljövard och miljöpolitik, även

om den ”biologiskt korrekta” lösningen vore att hålla sig till ”totala, fullständigt isolerade populationer”, precis som i de globala bedömningarna. För att undvika att ”byråkrater” hittade på egna hotlistor för att lösa problem i sina egna begränsade sammanhang, måste IUCN hantera frågan om regional tillämpning.⁴⁷

År 2001 presenterade arbetsgruppen ett förslag för hur IUCN:s kategorier och kriterier skulle användas regionalt. RAWG:s riktlinjer specificerade under vilka omständigheter arters hotstatus kunde höjas eller sänkas. Begrepp som *population*, *natural range*, *benign introduction*, *vagrant*, och *visitor species* måste definieras – eller omdefinieras – för att kunna fungera inom populationsbiologisk forskning, globalt artskydd och lokal miljövård. Av särskild betydelse var begreppet ”endemism”. Endemiska taxa – familjer, släkten, arter, underarter – förekommer bara inom ett begränsat område. Eftersom de är geografiskt specifika kan de ofta betraktas som mer sårbara än arter som har stor utbredning eller förekommer i många olika naturtyper. Därför hamnade också endemer högt upp på listan över arter där regionala kriterier också var populationsbiologiskt meningsfulla.

För flera länder – däribland de nordiska – där de endemiska arterna är få kunde även underarter bedömas som skyddsvärda. ArtDatabankens floravårdskommitté för kärlväxter argumenterade för att endemiska underarter i själva verket var ännu mer sårbara än arter, eftersom de saknade ”genetiska barriärer” mot andra taxa.⁴⁸ Ett annat sätt att betona att frågan om brist på endemarter var populationsbiologiskt intressant var att utsträcka undersökningsområdet, till exempel till att omfatta hela Norden.⁴⁹

Flora- och faunavårdskommittéerna hade brottats med tillämpningen av IUCN:s kriterier redan från ArtDatabankens barndom. Tidigt fattades beslutet att bara bedöma arters status på nationell nivå, och undvika att tillämpa rödlistans kategorier lokalt.⁵⁰ Här skilde sig ArtDatabanken från de sammanhang där de flesta av kommittéernas sakkunniga hade byggt upp sin kunskap, nämligen de läns- och landskapsinventeringar som gjordes av ideella föreningar och länsstyrelser. Det kom också önskemål om att det borde finnas både rikslistor och regionala listor för att lättare kunna anknyta till landskapsfloror och till Projekt Linné, som också hade kategoriserat hotade arter på landskapsnivå.⁵¹

Flora- och faunavårdskommittéernas medlemmar var dessutom experter på var sin grupp organismer och begrepp som ”lokal”, ”individ” och grundläggande taxonomiska kategorier hade olika innebörd för olika

Lökgröda *Pelobates fuscus*
 Sårbar 📌 Observationer 📌 728

📌 Rapportera fynd 📌 Lägg till Mina arter

VU Rödlisting 2020
Sårbar
 Insatser för att gynna lökgrödan har lett till att populationen tidigare har ökat, men nu har man ob... Visa fullständig bestämning

Rödlisting 2015	📌 Sårbar
Rödlisting 2010	📌 Nära hotad
Rödlisting 2005	📌 Nära hotad
Rödlisting 2000	📌 Starkt hotad

Habitatdirektivet Bilaga 4	Åtgärdsprogram Lökgröda, Fastställt
Bernkonventionen Bilaga II	Fridlyst art 📌

Fler bilder

© Jan Åke Winqvist/ArtDatabanken

De svenska rödlistorna publiceras i dag digitalt via webbplatsen <https://artfakta.se/roddlistan> och uppdateras vart femte år (även om de också finns som tryckta böcker). Här presenteras arternas hotstatus på svenska och enligt de regionala kriterierna så att de är tillgängliga för naturvårdsinstitutioner och allmänhet – som här den sårbara lökgrödan.

organismer, vilket kunde göra det komplicerat att tillämpa kriterierna och svårt att förmedla dem till allmänheten och rödlistornas användare inom myndigheter och föreningar.⁵² Detsamma gällde de nya regionala kriterierna och en del experter oroade sig för att de var för komplicerade för att kunna spridas effektivt till miljövårdens utförare.⁵³

Med hjälp av rödlistornas kategorier skulle således vetenskap och politik, vetenskapliga specialiseringar och geografiska och administrativa nivåer koordineras på ett sätt som var begripligt för såväl taxonomiska experter som kommunekologer. Samtidigt var det viktigt att också kunna hålla isär dessa olika sammanhang, på det internationella planet, inom ArtDatabanken och i förhållande till användare och uppdragsgivare – något som bland annat kom till uttryck i målsättningen att göra kriterierna kvantitativa.

Flora- och faunavårdskommittéernas experter poängterade att de hade olika roller som måste skiljas åt: beskyddare av den svenska biologiska mångfalden och representanter för en populationsbiologisk syn på arter.

Ett stort problem med endemarbetet är att det är skillnad mellan ”politiska” endemer och biologiska dito. En term som används i den nya franska rödlistan är subendemer för de taxa som infattar [sic] flera nationer i sin endemism. Termen subendem är olyckligt vald p.g.a. att den kan ge felaktiga associationer. [...] Det är viktigt att gentemot Naturvårdsverket m.fl. hävda de biologiska endemernas rättmätiga värde.⁵⁴

Genom att göra rödlistornas kriterier mer ”absoluta” ville SSC och RAWG upprätthålla gränsen mellan vetenskapliga bedömningar och miljövårdspraktik, och trassla ut rödlistorna ur de politiska konflikter som kunde uppstå när de direkt kopplades till miljövårdsåtgärder. På detta sätt kunde de få större vetenskaplig legitimitet och därmed – även om det kan låta paradoxalt – större praktiskt genomslag. År 1986 hade den dåvarande Databankens tjänstemän efterlyst lagstiftning kring hotade arter, men 2010 framhölls frånvaron av formella kopplingar till miljöbalken som en fördel.⁵⁵ Framtagandet av regionala kriterier var också ett led i att bevara balansen mellan politik och vetenskap. Genom de regionala kriterierna kunde IUCN:s överordnade kategorier fortfarande betraktas som absoluta, samtidigt som de kunde anpassas till de platser och den politiska verklighet med nationella avtal och åtaganden där de faktiskt användes.

Den gröna triangeln

I arbetet med rödlistorna framträder ArtDatabankens mellanposition i naturvårdslandskapet. Naturvårdens vetenskapliga och politiska aspekter måste balanseras, liksom förhållandet till frivilliga funktionärer och ideella organisationer som genom ArtDatabankens historia har fungerat både som uppdragsgivare och som utförare av artskyddsarbetet. Hanteringen innebär också att anpassa naturvårdens verktyg till de olika nivåer där de utvecklas och används, från internationella organisationer till länsstyrelser och enskilda naturvårdare.

Den återkommande betoningen av nordiskt samarbete fyllde till exempel både politiska och vetenskapliga syften. Under ArtDatabankens förhistoria på 1970-talet fick miljövård och kultur fylla tomrummet efter orealiserade ekonomiska samarbetsprojekt, samtidigt som framtagandet av regionala kriterier och hotkategorier framhävde att det nordiska samarbetet på artskyddsområdet också var vetenskapligt betydelsefullt. Vetenskapligheten som garanti för såväl neutralitet som praktisk genomslagskraft kom också till uttryck i diskussionen om ArtDatabankens organisatoriska hemvist i samband med utvärderingen 1989. Kopplingen till SLU kunde betraktas som ett löfte om akademiskt oberoende från särintressen, både inom näringen och inom miljörörelsen, och samtidigt som en tydlig förankring i just de näringar och myndigheter som i sin tur bygger upp universitetet.

Vid mötet 1981 om ett handlingsprogram för hotade arter i Sverige hade WWF:s generalsekreterare Sven Wahlberg prisat det goda samarbe-

tet mellan myndigheter och naturvårdsorganisationer, ideella och akademiska – det som historikern Lars J. Lundgren senare kom att kalla ”den gröna triangeln”. Den gröna triangeln är inte bara en ovanligt lyckad organisatorisk slump, uppbyggd under decennier och unik för svensk naturvård. Den vilar på en raffinerad verksamhet där vetenskap, politik och ideellt engagemang balanseras på flera olika nivåer i en ständigt pågående hybridhantering. I detta arbete är relationen till de gröna näringarna både central och komplicerad, och konflikter mellan naturvårdsinitiativ och näringsintressen ger sig till känna från kommunal nivå till regeringsbildningsfrågor. I lantbruksuniversitetets organisatoriska landskap behöver den gröna triangeln kanske ännu fler hörn.⁵⁶

Noter

1. Karl-Henrik Larsson till medlemmarna i floravårdsgruppen för svamp, 22 november 1989, ArtDatabankens arkiv, F1:3, dnr 89/1, Sveriges lantbruksuniversitets arkiv (SLU).
2. Ibid.; PM den 20 november 1989: Floravårdskommittén för svampar: Synpunkter på verksamheten 1984–1989, ArtDatabankens arkiv, F1:3, dnr 89/1, SLU.
3. Clark Miller, ”Hybrid Management: Boundary Organizations, Science Policy, and Environmental Governance in the Climate Regime”, *Science, Technology, & Human Values* 26:4 (2001), 478–500.
4. Lars J. Lundgren, ”Efterord: Naturvård – ett skyddat område?”, i *Naturvård bortom 2009: Reflektioner med anledning av ett jubileum*, red. idem (Brottby, 2009), 281–302 (”grön triangel” på s. 286). Se också Magnus Boström, *Miljörelsens mångfald* (Lund, 2001), för en genomgång av framför allt svenska frivilligorganisationer på miljöområdet. Naturvårdens organisatoriska landskap är mycket rikare på alla nivåer, från den internationella till den lokala, än vad som kommer fram i den här texten: här tar jag bara upp ett fåtal av den stora mängd organisationer som är engagerade i svenskt artskydd.
5. Ella Ödmann, Eivor Bucht & Maria Nordström, *Vildmarken och välfärden: Om naturskyddslagstiftningens tillkomst* (Stockholm, 1982); Desirée Haraldsson, *Skydda vår natur! Svenska naturskyddsföreningens framväxt och tidiga utveckling* (Lund, 1987); Lars J. Lundgren, *Staten och naturen: Naturskyddspolitik i Sverige 1869–1935*, 2 delar (Brottby, 2009–2011); Per Wisselgren, *Samballets kartläggare: Lorénska stiftelsen, den sociala frågan och samhällsvetenskapernas formering 1830–1920* (Stockholm, 2000).
6. Stephen Bocking, *Nature's Experts: Science, Politics, and the Environment* (New Brunswick, 2004), 85f.
7. Lundgren, *Staten och naturen*.
8. Lennart Lundqvist, *Miljövårdsförvaltning och politisk struktur* (Uppsala, 1971).
9. Jonas Anshelm, *Det vilda, det vackra och det ekologiskt hållbara: Om opinionsbildningen i Svenska naturskyddsföreningens tidskrift Sveriges natur 1943–2002* (Umeå, 2004); se även Boström.

10. Per Wramner & Odd Nygård, *Från naturskydd till bevarande av biologisk mångfald: Utvecklingen av naturvårdsarbetet i Sverige med särskild inriktning på områdesskyddet* (Huddinge, 2010), särskilt kap. 6.
11. *Ibid.*, 83ff; även Håkan Forsberg, *En politisk nödvändighet: En studie av den fysiska riksplaneringens introduktion och tillämpning* (Linköping, 1992). Om det starka inslaget av geografer (främst kulturgeografer) inom svenska utredningar och myndigheter under 1960- och 1970-talen, se Jan Öhman, "Den planeringsinriktade kulturgeografen i Sverige", i *Traditioner i nordisk kulturgeografi*, red. idem (Uppsala, 1994), 83–96. Här talar jag bara om vad som ofta kallas "grön" naturvård även om stora delar av Naturvårdsverkets verksamhet handlade om den "blå" naturvården, t.ex. frågor om luft- och vattenrening.
12. Se t.ex. Maarten A. Hajer, *The Politics of Environmental Discourse: Ecological Modernization and the Policy Process* (Oxford, 1995), och Stephen Bocking, *Ecologists and Environmental Politics: A History of Contemporary Ecology* (New Haven, 1997).
13. Om IUCN, se t.ex. Martin Holdgate, *The Green Web: A Union for World Conservation* (London, 1999); John McCormick, *Reclaiming Paradise: The Global Environmental Movement* (Bloomington, 1999). Ett bredare perspektiv ger Robert Boardman, *International Organization and the Conservation of Nature* (London, 1981). En kortare beskrivning på svenska finns i Boström, 67ff.
14. Om SSC, se Harold J. Coolidge, "An Outline of the Origins and Growth of the IUCN Survival Service Commission", *Transactions of the North American Wildlife and Natural Resources Conference* 33 (1968), 407–417; Mark Barrow, *Nature's Ghosts: Confronting Extinction from the Age of Jefferson to the Age of Ecology* (Chicago, 2009); även Holdgate, 48f.
15. En redogörelse för rödlistornas tidiga historia finns i Peter Scott, John Burton & Richard Fitter, "Red Data Books: The Historical Background", i *The Road to Extinction: A Symposium Held by the Survival Service Commission*, red. Richard Fitter & Maisie Fitter, (Gland, 1987), 1–6.
16. Claes Wiklund & Bengt Sundelius, "Nordic Cooperation in the Seventies: Trends and Patterns", *Scandinavian Political Studies* 2:2 (1979), 99–120. Boardman tar också upp tidigt nordiskt samarbete, framför allt kring fågelskydd: Boardman, 45, 163.
17. Jens Wahlstedt, "Världsnaturfondens faunaprojekt i Sverige", *Fauna och flora* 81:4/5 (1986), 150–153; Bertil Nordenstam, "Världsnaturfondens floraprojekt i Sverige", *Fauna och flora* 81:4/5 (1986), 189–191.
18. "1975-02-18 Projekt 'Hotade växter och djur i Norden'", ArtDatabankens arkiv, Pärn: Projekt Linné: övrigt, SLU. Om Projekt Linné, se Jenny Beckman, "Landskapsfloror: Att inventera över gränser", i *Vetenskapens sociala strukturer: Sju historiska fallstudier om konflikt, samverkan och makt*, red. Sven Widmalm (Lund, 2008), 219–262.
19. Ingemar Ahlén, intervju den 9 maj 2011. Om Ahléns tidiga karriär, se även Ulf Gärdenfors & Allan Carlson, red., *Med huvudet före: Festskrift till Ingemar Ahléns 60-årsdag* (Uppsala, 1996).
20. ArtDatabanken, "Bakgrund", <http://www.slu.se/sv/centrumbildningar-och-projekt/artdatabanken/om-oss/bakgrund/> (kontrollerad den 11 september 2014); ArtDatabanken, "Nedslag i historien", <http://www.slu.se/sv/centrumbildningar-och-projekt/>

- artdatabanken/om-oss/bakgrund/nedslag-i-historien/ (kontrollerad den 11 september 2014). Se också Torleif Ingelög, "ArtDatabanken – En resa från 70-talets kalhyggesdebatt till dagens Nationalnyckel", i *SLU – tre decennier mitt i samhällsutvecklingen*, red. Gunilla Ramberg (Uppsala, 2008), 257–270.
21. Till exempel Örjan Nilsson & Lars-Åke Gustafsson, "Projekt Linné rapporterar 64–79", *Svensk Botanisk Tidskrift* 72 (1978), 1–24; "Projekt Linné rapporterar 106–120", *Svensk Botanisk Tidskrift* 73 (1979), 353–372; och så småningom "Projekt Linné: slutrapport", *Svensk Botanisk Tidskrift* 79 (1985), 319–328. Ingemar Ahlén, "Hotade ryggradsdjur i Sverige", *Sveriges Natur* 66 (1975), 126–130; idem, *Faunavård: Om bevarande av hotade djurarter i Sverige* (Stockholm, 1977); [Nordiska rådet, Arbetsgruppen för naturvårdsfrågor], *Hotade djur och växter i Norden* (Stockholm, 1978). På beställning av Skogsstyrelsen kom senare även Ingemar Ahlén, *Faunavård i skogsbruket* (Jönköping, 1979–), avsedd för utbildning och kompletterad med arbetsböcker. Ahléns lista i *Sveriges Natur* (1975) har senare kallats "Sveriges första rödlista": se Torleif Ingelög, "Den aktive naturvårdaren Ingemar Ahlén", i Gärdenfors & Carlsson, 8–10, citatet på s. 8.
 22. "Minnesanteckningar från överläggning 1981-09-11 om framtagande av ett samlat handlingsprogram för skydd av hotade arter", dnr 270-2098-1981, Naturvårdsverkets arkiv.
 23. Örjan Nilsson, m.fl., "Artbevarande inom Statens naturvårdsverk: Synpunkter på arbetssätt och organisation", dnr 270-2098-1981, Naturvårdsverkets arkiv.
 24. "Wahlberg framförde ett tack för initiativet till dagens möte och framhöll att vi måste slå vakt om de mycket goda arbetsformer som vi har. Internationellt sett är samarbetet mellan myndigheter och naturvårdsorganisationer unikt." "Minnesanteckningar från överläggning 1981-09-11 om framtagande av ett samlat handlingsprogram för skydd av hotade arter".
 25. "Artbevarande av växter och djur i Sverige – ett förslag till samarbete mellan Statens naturvårdsverk och Sveriges lantbruksuniversitet", 30 januari 1984, ArtDatabankens arkiv, F1:1, dnr 84/1, SLU.
 26. Till föreslagna medlemmar i floravårdskommittéerna. Kommittéerna gemensamt div. handlingar, 7 mars 1984, ArtDatabankens arkiv, A2a, SLU.
 27. Rapport för kalenderåret 1985, ArtDatabankens arkiv, F1:1, dnr 84/8, SLU.
 28. Ingemar Ahlén, *Faunavård*; även Ahlén, intervju; Ulf Gärdenfors, intervju den 7 maj 2008 och den 10 februari 2010; Mora Aronsson, intervju den 7 december 2009. Uppsalabotanisten Örjan Nilsson och hans medarbetare inom Projekt Linné valde dock att inte knyta sina bedömningar till IUCN:s rödlistor.
 29. Statens naturvårdsverk [Valfrid Paulsson & Jan Höjer], "Fastställande av listor över hotade, sällsynta och hänsynskrävande djur- och växtarter i Sverige", 8 september 1988, ArtDatabankens arkiv, F1:3, dnr 88/11, SLU.
 30. Protokoll den 13 oktober 1986, samtliga flora- och faunavårdskommittéer, ArtDatabankens arkiv, A2a, SLU.
 31. Måns Ryberg, *Fridlysta växter: En skrift om växtfridlysningar* (1970; Stockholm, 1972), 5. Även Bo Rosén & Olof Rune, *Fridlysta växter* (Stockholm, 1962).

32. ”5. Lagstiftning för hotade arter. Behövs det?”, protokoll den 13 oktober 1986, samtliga flora- och faunavårdskommittéer, ArtDatabankens arkiv, A2a, SLU.
33. Protokoll 8, 21 september 1987, ArtDatabankens arkiv, A2b:1, SLU.
34. Se t.ex. ”Ansökan om bidrag från SNV för att trycka rödlistan över terrestra evertebrater i Svensk entomologisk tidskrift”, ArtDatabankens arkiv, F1:2, dnr 87/3, SLU; ”Angående Entomologisk tidskrift”, 14 oktober 2000, ArtDatabankens arkiv, dnr 00/87, SLU.
35. ”Databanken för hotade arter – fauna. Plan för verksamheten 1987–1988”, ArtDatabankens arkiv, F1:1b, dnr 84/7, SLU.
36. Ett exempel är det både tekniska och principiella arbetet med att få olika rapport- och registreringsystem att stämma överens: se t.ex. Ahléns, Ingelögs, Göran Thors och Martin Tjernbergs remissvar på Naturvårdsverkets förslag till samordning av begreppen. ”Remiss: Förslag till manualer för LINA”, ArtDatabankens arkiv, F1:2, dnr 87/4, SLU.
37. ”The Data Bank must be willing to work with all of its users and must be cautious that it does not become too much of a research unit (a bias that might arise from being university based).” ”Evaluation of Swedish Species Data Bank”, ArtDatabankens arkiv, F1:3, dnr 89/6, SLU.
38. ”Databanken för hotade arter: Dess framtida organisation”, ArtDatabankens arkiv, F1:4, dnr 90/1, SLU. På sändlistan finns namn på de kontaktpersoner vid olika institutioner som fick förslagen på remiss – något som kommenterades i Naturhistoriska riksmuseets utlåtande, där man hellre såg myndigheter än individer som remissinstanser.
39. Coolidge, 413.
40. ”Objective of the symposium”, i Fitter & Fitter, [opag.]; Michael J. Bean, ”Legal experience and implications”, i Fitter & Fitter, 39–43. Ett exempel på hur CITES synliggjorde konflikter mellan länder med olika ekonomiska och naturvårdsintressen ges i Charis Thompson, ”Co-Producing CITES and the African Elephant”, i *States of Knowledge: The Co-Production of Science and Social Order*, red. Sheila Jasanoff (2004; Abingdon, 2006), 67–86.
41. Georgina M. Mace & Russell Lande, ”Assessing Extinction Threats: Toward a Reevaluation of IUCN Threatened Species Categories”, *Conservation Biology* 5:2 (1991), 148–157, 149.
42. Gärdenfors, intervju den 10 februari 2010.
43. ”Kommentarer till europeisk rödlista för vertebrater”, Martin Tjernberg till Johan Abenius, SNV, 28 oktober 1997, ArtDatabankens arkiv, F1:13, dnr 97/35, SLU.
44. ”Ang. Databank för hotade arter; Floravårds- och faunavårdskommittéer”, 15 maj 1984, ArtDatabankens arkiv, F1:1b, dnr 84/2, SLU. Henrik Waldén vid Naturhistoriska museet i Göteborg var en av dem som tog upp frågan: ”I den praktiska naturvårdsplaneringen, vilken ju bedrivs på länsplanet, kan man ej arbeta med värderingar av hotkategorier på riksnivå. Arternas status växlar ju högst avsevärt i olika delar av landet.” Henrik Waldén, ”Ang.: Modellarter och modellområden för databankens utvecklingsarbete”, ArtDatabankens arkiv, F1:2, dnr 87/15, SLU.

GRÖNA TRIANGLAR OCH RÖDA LISTOR

45. Bo Carlestål, red., *Myt och verklighet om biologisk mångfald: Seminarium den 13 april 1994* (Stockholm, 1994). Problemet med nationsöverskridande artskydd på ett nordiskt plan diskuteras jag i bidraget "The Swedish Taxonomy Initiative: Managing the Boundaries of 'Sweden' and 'Taxonomy'", i *Scientists and Scholars in the Field: Studies in the History of Fieldwork and Expeditions*, red. Kristian H. Nielsen, Michael Harbsmeier & Christopher J. Ries (Aarhus, 2012), 295–414.
46. Gärdenfors, intervju den 10 februari 2010; idem, m.fl., "The Application of IUCN Red List Criteria at Regional Levels", *Conservation Biology* 15:5 (2001), 1206–1212.
47. Idem, "Classifying Threatened Species at National versus Global Levels", *TRENDS in Ecology & Evolution* 16:9 (2001), 511–516, citat på s. 511.
48. Protokoll 21, 18 september 1995, ArtDatabankens arkiv, A2b:2, SLU.
49. Protokoll 15, 29 april 1993, ArtDatabankens arkiv, A2b:1, SLU.
50. Protokoll 1984:2, 4 december 1984. "Beslutades att ej använda regionala hotkategorier. Om det kan antas att arten inom en viss del av utbredningsområdet avviker på något sätt, t ex genetiskt, och arten är hotad här skall hotkategori 4 användas." ArtDatabankens arkiv, A2b:1, SLU.
51. Folke Björckbeck, "Några kommentarer till 'Fastställda listor över hotade arter i Sverige', SNV och SLU (Databanken för hotade arter) 1988.09.05", 17 mars 1989, ArtDatabankens arkiv, F1:3, dnr 89/5, SLU.
52. Protokoll 15, 29 april 1993, ArtDatabankens arkiv, A2b:1, SLU.
53. Protokoll 23, 27 februari 1997. "Ulf presenterade det nya systemet [hotkategorier] och en lång och intensiv diskussion tog vid. Bland de viktigaste synpunkter och frågor som framkom var följande: Det pedagogiska [sic] problemet, hur för vi ut och får alla att förstå ett så pass komplicerat system? Nivåerna i systemet ett generellt problem, vilken rang har t. ex. near threatened och conservation dependent? Hur bedöma växters könsmognad, populationsstorlek hos klonala växter etc. Viktigt att kriterierna är anpassade till den biologiska verkligheten." ArtDatabankens arkiv, A2b:1, SLU.
54. Protokoll 21, 18 september 1995, ArtDatabankens arkiv, A2b:1, SLU.
55. Gärdenfors, intervju den 10 februari 2010.
56. Materialet till kapitlet samlades in 2008–2012 och sedan dess har ArtDatabankens verksamhet fortskridit och utvecklats. Kopplingen till SLU och dess arbete med förlöpande miljöanalys artikuleras tydligare, men också samverkan med myndigheter, forskningsinstitutioner och frivilligorganisationer på nationell och internationell nivå. En ny rödlista kom 2015, och nästa publiceras under 2020.